

УДК 658.3

СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ТА ЙОГО ЗАЛУЧЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ДВНЗ «ПДТУ» (НА ПРИКЛАДІ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРУ ПРИАЗОВ'ЯМ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Крапівіна Галина Олексіївна, канд. держ. упр, доцент, доцент кафедри туризму
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Іванов Віталій Андрійович, студент, спеціальність «Туризм», ДВНЗ
«Приазовський державний технічний університет»

***Крапівіна Г. О., Іванов В. А. Соціальний туризм та його залучення в діяльності
ДВНЗ «ПДТУ» (на прикладі паломницького туру Приазов'ям донецької області)***

В статті досліджуються умови для подорожей пенсіонерів, інвалідів, ветеранів війни і праці, школярів, молоді та будь-яких інших громадян, яким держава, державні та недержавні фонди, інші організації надають соціальну підтримку. А також визначається специфіка соціального туризму та можливості його залучення в діяльності ДВНЗ «ПДТУ». Соціальний туризм визначається як будь-який вид туризму (пізнавальний, курортний, екологічний, сільський тощо), витрати на який повністю або частково оплачуються туристу з фінансових джерел, призначених на соціальні потреби. Визначено концепцію соціального туризму та його основні принципи: забезпечення відпочинку кожного члена суспільства через залучення долав туристів людей з низьким рівнем доходу; субсидування туристичних подорожей малозабезпечених громадян; участь державних і громадських структур в розвитку соціального туризму. Показано, що центральна проблема соціального туризму полягає в пошуку джерел його фінансування, а при наявності таких - в системі сумлінного розподілу фінансових коштів серед незаможних категорій осіб, які мають з тих чи інших критеріїв переважне право на пільги в ньому. Доведено, що в світі та в Україні соціальний туризм представлений вкрай слабо, а пряме його фінансування державою в більшості країн світу не передбачено. Визначено суттєві недоліки соціального туризму. Показано один з маршрутів соціального туризму, як студенти ДВНЗ «ПДТУ» розробляли в межах навчання організаторів туристичної діяльності на кафедрі туризму.

Ключові слова: соціальний туризм, концепція соціального туризму, принципи соціального туризму, джерела фінансування соціального туризму, паломницький маршрут соціального туризму.

Krapivina G., Ivanov V. Social tourism and its involvement in the activity of the State Pedagogical University «PDTU» (on the example of the pilgrimage tour of the Azov region of Donetsk oblast)

The article explores the conditions for travel of pensioners, invalids, veterans of war and labor, schoolchildren, youth and any other citizens to whom the state, state and non-state funds, and other organizations provide social support. It also defines the specificity of social tourism and the possibility of its involvement in the activities of the Priazov State Technical University. Social tourism is defined as any kind of tourism (cognitive, resort, ecological, rural, etc.), the cost of which is fully or partially paid to a tourist from financial sources for social needs. The concept of social tourism and its main principles are defined: providing of recreation of every member of society through attracting people with low income to the ranks of tourists; subsidizing of tourist trips of low-income citizens; participation of state and public structures in the development of social tourism. It is shown that the central problem of social tourism is to find

sources of its financing, and if there are such - in the system of conscientious distribution of financial resources among the poorer categories of persons who have the preferential right to privileges in one or another criterion. It is proved that in the world and in Ukraine social tourism is extremely poorly presented, and direct funding by the state in most countries of the world is not foreseen. The essential disadvantages of social tourism are determined. One of the routes of social tourism is shown, as students of the secondary schools of the Priazov State Technical University were developed within the framework of the training of tourism organizers at the Department of Tourism.

Key words: social tourism, concept of social tourism, principles of social tourism, sources of financing of social tourism, pilgrimage route of social tourism.

Постановка проблеми. Соціальному туризму, як чиннику розвитку суспільства України, не приділяється належної уваги, що несе в собі значну кількість негативних соціальних моментів. Перш за все, значно збільшується соціальна напруга в суспільстві:

зростання доходів населення не встигає не тільки за зростанням вартості послуг в сфері туризму, а й за зростанням вартості інших складових життєвого рівня населення. В результаті потреба людей у відпочинку є найменш задоволеною серед основного кола соціальних потреб;

близько 80 % населення є потенційними клієнтами соціальних форм туризму, але на практиці реалізують свій відпочинок тільки яким-небудь самодіяльним способом, навіть не замислюючись щодо придбання послуг туристичних фірм.

Загальна незадоволеність у відпочинку тягне за собою й інші проблеми. Це питання збереження та профілактики здоров'я населення, раціонального використання вільного часу, задоволення освітніх та культурних потреб, загальні проблеми зниження життєвої активності та міжособистісних контактів тощо.

Невирішені проблеми визначають актуальність даної теми.

Мета статті: дослідження умов для подорожей пенсіонерам, інвалідам, ветеранам війни і праці, школярам, молоді та будь-яким іншим громадянам, яким держава, державні та недержавні фонди, інші організації надають соціальну підтримку. Завдання, що вирішуються: визначення специфіки соціального туризму та можливості його залучення в діяльності ДВНЗ «ПДТУ».

Основна частина. Особливість сучасного туризму розкривається поняттям «масовий туризм». Це поняття відбиває процес демократизації та ширення туристичного руху.

За джерелами фінансування масовий туризм класифікується на комерційний та соціальний.

Комерційний туризм орієнтований на отримання туристичними підприємствами прибутку. Він є основним джерелом розвитку туристичних послуг. Прагнучи максимізувати прибуток, туристичні фірми постійно шукають найбільш оптимальне співвідношення між величиною витрат і кінцевою ціною туристичного продукту. Надані ними туристичні послуги орієнтовано в основному на клієнтів із середнім і високим рівнем доходу.

Соціальний туризм – це туризм, який повністю або частково здійснюється за рахунок бюджетних коштів, коштів державних позабюджетних фондів (зокрема, засобів, що виділяються в рамках державної соціальної допомоги), а також коштів роботодавців. Тобто, соціальний туризм – це будь-який вид туризму (пізнавальний, курортний, екологічний, сільський тощо), витрати на який повністю або частково оплачуються туристу з фінансових джерел, призначених на соціальні потреби.

В цілому соціальний туризм розглядається як економічна категорія і в більшості законів різних держав цей вид туризму зараховується до пріоритетних. У Манильській

декларації вказується, що «соціальний туризм - це мета, до якої суспільство має прагнути в інтересах громадян, які менш забезпечені».

Концепція соціального туризму базується на трьох основних принципах:
забезпечення відпочинком кожного члена суспільства шляхом залучення в середу туризму людей з низьким рівнем доходу;

субсидування туристичних подорожей малозабезпечених громадян;

участь державних і громадських структур в розвитку соціального туризму.

В сьогоднішній Україні не розроблений регламентний документ, який би визначав механізм отримання від державних органів належних за законом соціальних виплат з бюджетних коштів, що передбачаються на соціальні потреби. Немає й конкретного визначення, хто з туристів, на які свої подорожі, де й коли може отримати фінансову підтримку від держави на ці цілі.

Таким чином, центральна проблема соціального туризму полягає в пошуку джерел його фінансування, а при наявності таких - в системі сумлінного розподілу фінансових коштів серед неможливих категорій осіб, які мають з тих чи інших критеріїв переважне право на пільги в ньому.

В Україні історично переважав соціальний туризм, частка якого різко скоротилася після 1990 року. Він здійснювався організаціями профспілок, їх спеціалізованими структурами.

В сьогоднішній ситуації змінилася. Сучасний самостійний розвиток галузі без державної підтримки привів до виживання переважно комерційних форм і видів туризму. В цих умовах частка соціального туризму значно зменшилася. Постійно зростаючі тарифи на транспорт, подорожчання продуктів харчування та різних послуг, а також припинення дотацій туристичним установам та їхнє недостатнє фінансування з боку різних відомств і фондів скорочує кількість потенційних туристів.

В такій ситуації важливу регулюючу та контролюючу роль має відігравати держава, що вимагає аналізу пріоритетних форм і методів державного регулювання соціального туризму.

В сучасній Україні соціальний туризм представлений вкрай слабо. Пільгові путівки, спонсоровані державою, в невеликій кількості залишилися доступні лише ветеранам. Крім того, є деякі пільги для студентів і учнів.

В незначній мірі соціальний туризм в сьогоднішній опосередковано реалізується через спеціальні пропозиції та знижки, що надаються комерційними туроператорами для певних груп населення. Завдяки цьому подорожі стають доступнішими через свою дешевизну, проте завдяки високому попиту швидко окупаються. Така система зручна туристичним фірмам, бо дозволяє, наприклад, реалізовувати путівки, які не знайшли звичайних покупців, зі знижкою.

Деякі вітчизняні великі підприємства зберегли за собою відомчі табори та бази відпочинку. Працівники таких підприємств і їх сім'ї можуть відпочивати в таких місцях з істотними знижками, що також можна вважати соціальним туризмом.

В державах Європи та Північної Америки соціальний туризм розвинений слабо, але все-таки краще, ніж в країнах СНД. Так, у Великобританії соціальний туризм розрахований на «соціально незахищені та залежні верстви населення», зокрема, сім'ї з мінімальними доходами, неповні сім'ї, людей похилого віку, інвалідів та інших знедолених громадян. Вони отримують пряму фінансову підтримку (гранти, пільгові кредити), їздять на безкоштовні автобусні екскурсії, на час відпочинку отримують безкоштовне житло тощо.

В цю категорію входить лікувальний туризм, який фінансується урядами окремих країн в межах державних програм в сфері охорони здоров'я та соціального захисту населення.

Зрозуміло, соціальний туризм має й суттєві недоліки. Як правило, він надає середню або навіть низьку якість сервісу, не надто високий рівень кваліфікації гідів та обслуговуючого персоналу. Нерідко місцевість, де розташовані соціальні бази відпочинку, не здатна похвалитися добрим розвитком туристичної інфраструктури. Це пов'язано з тим, що у «соціалів» відсутня можливість витратити багато грошей на супутні послуги та туристичну продукцію.

Пряме фінансування державою соціального туризму в більшості країн світу не передбачено. В зв'язку з цим, примітно одне з положень Гаазької декларації з туризму, прийнятої в 1989 р. В ній зазначено, що держава не може витратити на туризм більше того, що вона сподівається від нього отримати. Ця теза пов'язана з широким розповсюдженням випадків, коли дотації на туризм ставали джерелом збагачення недобросовісних осіб, перш за все, чиновників, які розподіляють путівки. В зв'язку з цим, в деяких країнах Заходу (зокрема, Франції та Німеччини) отримали популярність так звані відпускні чеки. Зазвичай вони купуються великими підприємствами та розподіляються між його працівниками. Такі платіжні документи дають право на знижки та інші преференції, які стосуються туристичних послуг.

Одним із сегментів соціального туризму є інвалідний туризм. Це найбільша з неохоплених ніш вітчизняного туристичного ринку. Широкий інформаційний доступ (ЗМІ, Інтернет, реклама) сформували у людей з фізичними і сенсорними порушеннями стійкий попит до подорожей за доступними цінами. Про це свідчать результати закордонного дослідження, проведеного Open Doors Organization. Так, в 2006 р. інваліди здійснили 32 млн туристичних подорожей, витративши на них понад \$13,6 млрд (\$4,2 млрд на розміщення в готелях, \$3,3 млрд на авіаперельоти, \$2,7 млрд на їжу та напої і \$3,4 млрд на покупки, транспорт тощо).

Такі показники досягнуто не лише завдяки створеним інфраструктурним можливостям, а й через фінансову доступність соціальних турів, зокрема інвалідного туризму. Також світова практика показує, що створені інфраструктурні умови для інвалідів-туристів, користуються популярністю й у людей похилого віку.

Так, за останні 20 років кількість туристів серед громадян пенсійного віку значно збільшилася. В сьогоднішній найбільш активними туристами в європейських країнах є особи старіші ніж 60 років. Це лише підтверджує правило - наявність достатньої кількості різноманітних туристичних послуг за доступними цінами відразу підвищує платоспроможність населення при тих же його скромних, малих доходах.

В зв'язку з цим суб'єкти української туристичної індустрії мають звернути увагу на туристів-інвалідів, спрямовуючи інвестиції в створення комфортних умов для подорожі та відпочинку цієї категорії громадян. Для чого необхідно: спеціально обладнати номери в готелях, підготувати відповідний персонал, організувати послугу супроводу, створити умови для вільного пересування (пандуси, ліфти, ескалатори) і користування кімнатами гігієни, придбати спеціалізований транспорт.

А найголовніше урізноманітнити туристичні пропозиції, застосувавши м'яку цінову політику.

Соціальна реабілітація інвалідів є найважливішим завданням Міжнародної Конвенції з прав інвалідів (прийнята на 61-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН 13 грудня 2006 року), до якої Україна приєдналася. Її мета - підготовка інвалідів до ефективної участі в стандартних соціокультурних ситуаціях, до поширення сфери самостійності у відносинах з оточуючими.

В зв'язку з цим в сьогоднішній соціокультурній реабілітація інвалідів і людей похилого віку розглядається як комплекс заходів, спрямованих на надання допомоги цій категорії громадян в досягненні та підтримці оптимального ступеня їх участі у взаємодії й комунікації з суспільством.

Це найбільш повно інтегрує їх в суспільство, забезпечуючи тим самим позитивні зміни в способі життя. Одним із перспективних в сьогодення напрямів соціокультурної реабілітації інвалідів є туротерапія - соціокультурна реабілітаційна технологія, в основу якої покладено туристичні та екскурсійні види діяльності.

Розвиток соціального туризму, розробка туристичних програм з урахуванням їх доступності для людей зі спеціальними потребами – все це дозволить створити рівні можливості для здійснення права обмежено дієздатних громадян на відпочинок і прилучення їх до культурних цінностей.

В процесі розвитку соціального туризму брати участь мають право громадяни будь-якої сфери діяльності, а також організації, які не обмежують себе єдиною метою максимального отримання прибутку, а прагнуть забезпечити масову доступність подорожей. Це положення було визначено в Монреальській декларації «До гуманного і соціального ведення туризму».

Незважаючи на широке коло можливих учасників руху розвитку соціального туризму, відповідальність за формування соціально орієнтованого туристичного продукту лежить на туроператорах. І, хоча в чинному законодавстві не прописано вимоги до туроператора. конкретно цей напрямок його роботи, організація соціальних турів, особливо для дітей і молоді має низку особливостей.

В межах навчання організаторів туристичної діяльності на кафедрі туризму ДВНЗ «ПДТУ» студенти розробляли туристичні маршрути, один з яких показаний в цій статті.

Так, дослідження проблем засвоєння ресурсів Приазов'я Донецької області для патріотичного виховання молоді потребує теоретичного та емпіричного аналізу проблем використання всього комплексу туристичних ресурсів регіону для їх удосконаленого використання. Залучення релігійних об'єктів регіону до туристичної діяльності молоді є експериментальною розробкою в сфері соціального туризму.

Основна мета паломницького туру Приазов'єм Донецької області полягає в дослідженні рідного краю, складанні докладного опису регіональних об'єктів району подорожі, формуванні високих моральних якостей громадянина України у студентів ПДТУ, вихованні в них дбайливого ставлення до історії України та рідної природи. Паломницький тур Приазов'єм Донецької області має навчальні, пізнавальні, краєзнавчі, спортивні та оздоровчі завдання [1, 2].

Методологічною основою розробки паломницького туру Приазов'єм Донецької області є науковий підхід, за яким розглянуто всі складові процесу розробки туру в їхніх взаєминах. Найбільш цьому відповідає системний підхід, за яким враховуються цілі, завдання, принципи розробки, засоби та форми, а також шляхи й умови, при яких цей тур здійснюється.

Методологічні принципи розробки паломницького туру Приазов'єм Донецької області показано в табл. 1 [5].

Маршрут паломницького туру в стислому вигляді: м. Маріуполь (1 день) – с. Урзуф (3 дні) – с. Юр'ївка (2 дні) – смт Ялта (3 дні) – Білосарайська коса (3 дні) – с. Мілекіно (2 дні) – м. Маріуполь (1 день) – с. Бойове (1 день) – м. Маріуполь (1 день) – с. Конькове (1 день) – м. Маріуполь.

Вид туризму – пішохідний експедиційний. Категорія складності - ступеневий. Протяжність активної частини походу 317,6 км. Тривалість загальна 15 днів. Тривалість ходових днів – 6. Вік учасників - 18-19 років.

Місто проведення. Україна, Донецька область, м. Маріуполь, а також Перошотравневий, Володарський та Тельманівський райони.

Довжина автобусних ділянок туру складає 281 км. Відстань м. Маріуполь – с. Урзуф близько 44 км; відстань с. Мілекіно – м. Маріуполь 21 км; відстань м. Маріуполь – с. Бойове – м. Маріуполь 66 км; відстань м. Маріуполь – с. Конькове – м. Маріуполь 150 км.

Таблиця 1 – Методологічні принципи розробки паломницького туру Приазов'єм Донецької області

Назва принципу	Зміст принципу
Принцип комплексного підходу до розробки та всієї системи виховного впливу туру	Максимально враховує духовний, інтелектуальний та фізичний розвиток молоді. Принцип реалізується в гармонійному поєднанні в турі спортивної, пізнавальної та рекреаційної діяльності
Принцип поєднання туризму, краєзнавства та екології	Полягає в реалізації діяльності, яка проходить в природному та соціальному середовищі, що вимагає пізнання рідного краю, його історії, культури, виховує патріотизм у молоді, любов і повагу до своєї Батьківщини. Забезпечується поєднанням з екологічним вихованням молоді
Принцип поступового освоєння навколишнього середовища	Починається з рідного краю і проходить завжди комплексно: вивчається історія, культура, природа та господарство територій туру, що дає можливість отримати більш повне уявлення про регіон туру в цілому, зробити тур більш цікавим та безпечним
Принцип поступового набуття туристичного досвіду	Потребує попередньої участі в походах нижчої категорії складності

Довжина ходових ділянок складає 36,6 км: с. Урзуф – с. Юр'ївка 11,4 км; с. Юр'ївка – смт Ялта 10,2 км; смт Ялта – Білосарайська коса 6 км; Білосарайська коса – с. Мілекіно 8 км.

Перший день. Тур починається в м. Маріуполь. Група паломників переміщається містом пішки. Об'єктами відвідування та поклоніння є Храм Покрова Божої Матері, Мечеть Сулеймана і Роксолани та руїни старої синагоги. Текст екскурсії підготували студенти групи ТУР-16 ПДТУ краєзнавці-екскурсоводи туру Єрмошина Г., Мітіна А. та Прянікова В.

Другий день. Паломницький тур продовжується в с. Урзуф. Місце збору групи – автовокзал-2 м. Маріуполя. Розміщення в автобусі та переїзд 44 км за маршрутом м. Маріуполь–с. Урзуф. Розміщення в пансіонаті «Будівельник» с. Урзуф. Обід в кафе пансіонту. Огляд узбережжя та місцевості. Відпочинок. Море. Пляж. Вечеря в кафе пансіонту. Відпочинок. Сон.

Третій день. Сніданок в кафе пансіонату. Екскурсія до Православної церкви Архістратиґа Божого Михайла. Текст екскурсії підготували й проводять екскурсію студенти групи ТУР-16 ПДТУ Дьоміна Д., Максименко К. та Папакіца Н., які ввійшли в склад групи краєзнавців-екскурсоводів туру. Обід в кафе пансіонату. Збір гербарію та колекцій. Море. Пляж. Вечеря в кафе пансіонату. Відпочинок. Сон.

Четвертий день. Сніданок в кафе пансіонату. Пішохідний перехід до с. Юр'ївка. Довжина переходу більш ніж 11 км. Перехід відбувається частково вздовж кромки Азовського моря, частково автомобільним шляхом. Сухий пайок. Розміщення в пансіонаті «Металург» (с. Юр'ївка). Огляд узбережжя та місцевості. Море. Пляж. Вечеря в кафе пансіонату. Відпочинок. Сон.

П'ятий день. Сніданок в кафе пансіонату. Екскурсія пансіонатом. Екскурсію проводить адміністрація пансіонату. Обід в кафе пансіонату. Збір гербарію та колекцій. Море. Пляж. Вечеря в кафе пансіонату. Відпочинок. Сон.

Шостий день. Сніданок в кафе пансіонату. Піший перехід більш ніж 10 км до смт Ялта. Перехід відбувається частково вздовж кромки Азовського моря, частково

автомобільним шляхом. Сухий пайок. Розміщення в пансіонаті «Зірка». Море. Плаж. Відпочинок. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

Сьомий день. Сніданок в кафе. Екскурсія до Храму Іоанна Златоуста та центром Ялти. Текст екскурсії підготували й проводять екскурсію студенти групи ТУР-16 ПДТУ Іванова Є., Сушко С. та Кулікова А., які є краєзнавцями-екскурсоводами туру. Обід в кафе. Збір гербарію та колекцій. Море. Плаж. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

Восьмий день. Сніданок в кафе. Ознайомлення з локацією закладів відпочинку в смт. Ялта та Нова Ялта. Обід в кафе. Збір гербарію та колекцій. Море. Плаж. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

Дев'ятий день. Сніданок в кафе. Піший перетин близько 6 км до Білосарайської коси. Розміщення в пансіонаті «Троянда». Відпочинок. Обід в кафе. Ознайомлення з особливостями місцевості. Море. Плаж. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

Десятий день. Сніданок в кафе. Екскурсія до Білосарайського орнітологічного заповідника. Екскурсію проводить адміністрація заповідника. Обід в кафе. Море. Плаж. Відпочинок. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

Одинадцятий день. Сніданок в кафе пансіонату. Море. Плаж. Відпочинок. Обід в кафе пансіонату. Збір гербарію та колекцій. Море. Плаж. Вечеря в кафе пансіонату. Багаття на косі. Відпочинок. Сон.

Дванадцятий день. Сніданок в кафе. Пішохідний перехід близько 8 км до с. Мілекіно. Розміщення в пансіонаті «Наука». Обід в кафе. Відпочинок. Море. Плаж. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

Тринадцятий день. Сніданок в кафе пансіонату. Вивчення локації закладів відпочинку с. Мілекіно. Обід в кафе пансіонату. Розміщення в автобусі та переїзд 21 км за маршрутом с. Мілекіно – м. Маріуполь. Повернення в м. Маріуполь.

Чотирнадцятий день. Місто зустрічі–автовокзал м. Маріуполя. Розміщення в автобусі. Переїзд рейсовим автобусом 33 км за маршрутом м. Маріуполь–с.Бойове. Сухий пайок. Екскурсія до Свято-Покровського храму. Текст екскурсії підготували й проводять екскурсію студенти групи ТУР-16 ПДТУ Лях Ю., Тонконог Л. та Мірошнікова Ю., які є краєзнавцями-екскурсоводами туру. Сухий пайок. Розміщення в автобусі. Повернення в м. Маріуполь.

П'ятнадцятий день. Відпочинок в м. Маріуполь.

Шістнадцятий день. Місто зустрічі–автовокзал м. Маріуполя. Розміщення в автобусі. Переїзд рейсовим автобусом 75 км за маршрутом м. Маріуполь – с. Конькове. Сухий пайок. Екскурсія до Свято-Преображенського храму. Текст екскурсії підготували й проводять екскурсію студенти групи ТУР-16 ПДТУ Хизилкоз Д. та студентка групи ТУР-16У Легалова С., які є краєзнавцями-екскурсоводами туру. Розміщення в автобусі. Повернення в м. Маріуполь.

Таким чином, надано короткий опис маршруту соціального паломницького туру Приазов'ям Донецької області на кожен день; показано маршрутну стрічку; визначено результати роботи всієї групи студентів з підготовки та проходження маршруту туру й виконання краєзнавчих, пошуково-краєзнавчих, пошуково-дослідницьких завдань; показано, що організацію туру можуть здійснити студенти спеціальності «Туризм» ПДТУ і що паломницький тур може інтегрувати в собі релігійну складову, спорт та активний відпочинок на природі, що в умовах невисоких матеріальних статків більшості населення регіону має важливе соціальне значення; визначено, що додатковою метою паломницьких турів може бути придбання туристичного досвіду, навчальні, пізнавальні та оздоровчі завдання [3, 4].

Висновки. В сучасній Україні попит на послуги в сфері соціального туризму, як туризму, доступного для широких верств населення, є відправною точкою для освоєння нової ніші на внутрішньому туристичному ринку. Залучення соціального туризму в діяльності ДВНЗ «ПДТУ» відповідає його пріоритетності на державному рівні та є не

тільки додатковими конкурентними перевагами для майбутніх організаторів туристичної діяльності, а й гарантує їм державну підтримку.

Список використаних джерел:

1. Бовсуновская, А. Я. Сравнительная оценка дестинаций зон отдыха Донецкого Приазовья. / А. Я. Бовсуновская, С. Н. Голубничая, Г. А. Крапивина // Вісник ДІТБ. – Донецьк, 2004. – № 8. – С. 121–127.
2. Борецька Н. П. Механізми прийняття рішень органами державного управління з розвитку туристсько-рекреаційних територій / Н. П. Борецька, Д. О. Баранов, Г. О. Крапивіна. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. – 247 с.
3. Данильчук, В. Ф. Математическая модель определения приоритетных для восстановления территорий и объектов / В. Ф. Данильчук, А. Я. Бовсуновская, Г. А. Крапивина // Вісник ДІТБ. – Донецьк, 2004. – № 8. – С. 32–39.
4. Кузьменко А. В. Состав и структура дестинаций на побережье Азовского моря Донецкой области / А. В. Кузьменко, В. Ф. Данильчук // Вісник ДІТБ. – Донецьк, 2002. – № 6. – С. 277–285.
5. Фокін, С. П. Туризмолігичні аспекти спортивного туризму [Електронний ресурс] / С. П. Фокін. – Режим доступу: <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/3002/2939>